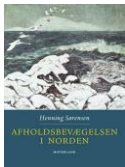

BOGANMELDELSE AF KAREN ELLEN SPANNOV

Svanesang eller morgenrøde?

Afholdsbevægelsen i Norden.

Af Henning Sørensen

435 sider, 329 kr.

Forlaget Hovedland. 2012.

www.hovedland.dk

Afholdsbevægelsen i Danmark må med under 100 medlemmer være en af landets mindste foreninger, og selv om en ny, yngre formand for tiden giver håb om en opblomstring, er det klart ikke den danske forening, som er nærmest på sin målsætning: at skabe total afholdenhed. Uden at bebrejde afholdsforeningen noget kan man konstatere, at Danmark er en af verdens mest drikkende nationer.

Hvis historien gentager sig, kan man måske forestille sig, at netop det forhold kan skabe grobund for en afholdsbevægelse i fremtiden? For uanset hvilken holdning man har til afholdenhedsbevægelserne, så må det ikke glemmes, at de opstod som en reaktion på et drikkeri, der på én gang skabte svære sociale problemer og var ødelæggende for manges helbred.

Bogen kommer nok overvejende til verden i en svanesangsstemning. Dels er det mere end 70 år siden, der sidst er udgivet et samlet værk om afholdsbevægelsen, og i forordet fornemmer man, at udgivelsen er sket nu, mens der stadig er vilje og folk til at skrive den og penge til at betale for udgivelsen. Bogen er blevet til med økonomisk støtte fra det sidste afholdshotel i Danmark, Afholds- og Højskolehotellet i København Aps.

Alle bidragydere til bogen kommer fra forskellige dele af afholdsbevægelsen i Norden og skriver uden vederlag. Det får sine steder bogen til at minde lidt om en smuk hjemmestrikket trøje, udført med entusiasme og kærlighed, uden en egentlig opskrift, med varierende mønstre og enkelte masker, der er løbet. Det mærkes på de forskellige indlæg, at forskningen i nogle af vore nabolande har været mere ihærdig end i Danmark og derfor giver forfatterne bedre muligheder for at anføre kilder og give henvisninger.

Den dystre baggrund for afholdsbevægelsen i nyere tid er det, som populært blev kaldt brændevinsepidemien. Den viste sig først i England i første halvdel af 1700-tallet og spredte sig

siden til resten af Europa og USA. På grund af øgede indkomster og større udbud af stærke og billige alkoholiske drikke blev stadig flere afhængige af alkohol.

Den sociale misere, som fulgte i fodsporene på den heftige indtagelse af de våde varer, gav anledning til, at de forskellige aktører i afholdsbevægelser mobiliserede sig overalt i de vestlige lande. Der var tale om kristelige afholdsforeninger og om folkelige og sekulære bevægelser, og endelig var der afholdslogerne, hvoraf fx tempelherrerne mener at stamme fra 700 år før vor tidsregning og dermed peger på, at kampen mod alkoholens plager trækker lange spor.

Afholdsbevægelsens udvikling beskrives særskilt for hvert enkelt nordisk land: Danmark, Sverige, Norge, Finland, Island og Færøerne. Der er en del lighedspunkter i kronologien og de foreninger, der arbejder for afholdenhed i alle de nordiske lande. Men det er også ganske klart, at afholdsbevægelsen har haft bedre kår nord for Danmark, og at selv om afholdsbevægelsen er gået svært tilbage i alle de nordiske lande, så er det gået værst for bevægelsen i Danmark.

Den øgede interesse for afholdenhed viser sig i Norden midt i 1800-tallet, og der bliver i alle de nordiske lande stiftet utallige lokale og nationale afdelinger af de forskellige foreninger i tiden frem til omkring århundredeskiftet. Den første tid er præget af en vis splittelse, idet enhver uenighed giver anledning til nye, lokale afdelinger eller introduktionsmulighed for lidt anderledes foreninger. Siden hen bliver der dannet landsdækkende paraplyorganisationer, og medlemstallet stiger. De fleste afholdsforeninger eller loger udgav også aviser eller magasiner. Dertil kom, at foredrag og andre aktiviteter som skovture og sammenkomster var et fritidstilbud til en arbejdende befolkning, der begyndte at have tid og råd til fritidsinteresser. Der var jo ikke så mange tilbud om underholdning i tiden, før de moderne medier begyndte at vokse sig store.

Efter første verdenskrig går bevægelserne generelt tilbage, og man begynder at sammenlægge de små foreninger for at holde sammen på foretagendet. Afholdsbevægelsen i Danmark lider sit største knæk i 1917, hvor afgiften på alkohol mangedobles. Fra dag til dag falder spiritusindtaget voldsomt og vedvarende. Det samme sker med medlemsantallet i afholdsforeningerne. I de andre nordiske lande indføres diverse statsmonopoler, der tager sig af salget af alkohol for at undgå, at nogle profiterer på promillerne. Men ingen af de andre lande oplever en så markant tilbagegang i tilslutningen til afholdsbevægelserne som Danmark. På højdepunktet var der 69.000 medlemmer i de danske afholdsbevægelser.

Det svenske indlæg om afholdsbevægelsen bærer præg af, at afholdsbevægelsen i Sverige har været genstand for systematisk forskning og i øvrigt stadig har både medlemmer og publikationer, der arbejder for afholdenhed. I beskrivelsen af afholdsforeningerne i Sverige er der flere baggrundstal og mindre vægt på et nævne hver eneste, der i sin tid gjorde en forskel for ædrueligheden. Mens det danske indlæg mest er skrevet for de indviede, så er det svenske også informerende for de uindviede.

I forbindelse med gennemgangen af den svenske udvikling af afholdsforeningerne bringes også et afsnit om stofmisbrug, som kan have en særlig interesse for STOF's læsere. Her får substitutionsbehandling, harm reduction og alle andre moderate tiltag til rusmiddelafhængighed hele bredden. Kun afholdenhed kan løse de mange problemer, mener forfatteren, kun ved efterspørgselsens kilde kan man skabe en effektiv barriere mod misbrugsproblematikker.

Det er svært at være andet end skeptisk over for de holdninger, som temmelig endimensionelt lægges frem i bogen. Dog er der en sprække. For det kan ikke benægtes, at danskerne opdrages til en særdeles liberal drikkestil, og at utrolig mange af vore sammenkomster er smeltet sammen med udskænkning af alkoholiske drikke. Det betyder også, at flere får problemer med alkohol og ender i et mere eller mindre belastende misbrug. Det kan ikke benægtes, at kultur og sociale skikke har både gode og dårlige sider. En så 'våd' kultur som den danske har konsekvenser, og uanset hvor meget vi danskere har grinet af Systembolaget i Sverige og andre nordiske statsmonopoler, så er det let med sygdomsstatistikker i hånden at bevise, at disse ordninger har sparet nogle af vore nordiske venner for levercirrhose og andre følgevirkninger af overdreven alkoholindtagelse, som vi har døjet med hertilands. Og hvem ved - forværres denne tilstand, kan det måske være gnist nok til en ny opblomstring af arbejdet for afholdenhed?

Bogen er flot udført: med glittet papir og smukt omslag med illustration af William Gislander, der viser de nordiske svaner (og et par ekstra!) over oprørt hav. Illustrationerne er herlige og gengiver ofte stemningen endnu bedre end teksten. Fra bogens sider ser de alvorsfulde afholdsfolk til fra fortiden, let bebrejdede på nutidens læsere, der gennemsnitligt indtager 11-12 liter om året af den væske, de selv gjorde så meget for at fjerne fra jordens overflade.

KAREN ELLEN SPANNO
ETNOGRAF, MAG.ART., PH.D.